

Els Marges

Revista de Llengua i Literatura
Tercera època. Número 107, tardor 2015
Publicació quadrimestral

Edita: L'Avenç S.L., Passeig de Sant Joan, 26 2n 1a 08010 Barcelona
Impressió: Limpergraf. Dipòsit Legal: B-30564-1974. ISSN: 0210-0452
Ref. AVEM107

Director fundador: Joaquim Molas (1930 A – 2015 Ω)

Redactor fundador i codirector: Jordi Castellanos (1946 A – 2012 Ω)

Directors: Josep Murgades (Universitat de Barcelona)
Victor Martínez-Gil (Universitat Autònoma de Barcelona)

Redactor en cap: Jordi Marrugat (Universitat Autònoma de Barcelona)

Redactors: Marina Gustà (Universitat de Barcelona), Maria Pilar Perea (Universitat de Barcelona), Neus Real (Universitat Autònoma de Barcelona) i Núria Santamaria (Universitat Autònoma de Barcelona)

Redactora en pràctiques: Maria Sevilla.

Assessors: Josep M. Benet (escriptor i dramaturg), Enric Sullà (Universitat Autònoma de Barcelona), Josep M. Balaguer (Universitat Autònoma de Barcelona), Denise Boyer (Universitat Paris-Sorbonne), Brad Epps (Universitat de Cambridge), Enric Gallén (Universitat Pompeu Fabra), P. Louise Johnson (Universitat de Sheffield), Manuel Jorba (Universitat Autònoma de Barcelona), Xavier Lamuela (Universitat de Girona), Joan-Lluís Marfany (Universitat de Liverpool), Josep M. Nadal (Universitat de Girona), Francesc Parcerisas (Universitat Autònoma de Barcelona), Lluís Payrató (Universitat de Barcelona) i Gemma Rigau (Universitat Autònoma de Barcelona).

Distribució: RBA Libros www.rballibres.com

Subscripcions: L'Avenç S.L., telèfon 93 245 79 21 - elsmarges@lavenc.cat
www.elsmarges.cat - www.lavenc.cat

Versió digital a www.iquiosc.cat

Els Marges és membre de l'APPEC.

SUMARI

EDITORIAL

- 7 *Matant tot el que és gras (com ara la literatura)?*

ESTUDIS

- 12 Francesc Foguet i Boreu, *Ricard Salvat, censurat (Salvador Espriu, Bertolt Brecht i Josep Maria Muñoz Pujol)*.
32 Jordi Ginebra, *La riquesa lèxica dels escriptors catalans contemporanis: dades quantitatives*.
57 Héctor Mellinas, *Notes sobre fonts shakespearianes en la poesia de Carles Riba*.

(RE)LLEGIR

- 76 Magí Sunyer, «*Trafalgar, 10*». Pilar Prim, *de Narcís Oller: el triomf del novel·lista*.

AL MARGE

- 94 Albert Branchadell, *El catastrofisme cansa. Remarques crítiques sobre El bilingüisme mata*.

RESSENYES

- 110 Josefa Contijoch, *Baix continu*, per Maria Sevilla.
113 Eudald Puig, *Obra poètica completa*, per Pere Ballart.
118 Joan Carreras, *L'àguila negra*, per Enric Blanco Piñol.
121 Pere Salinas; Joan Navarro, *O: Llibre d'hores*, per Mariona Masgrau Juanola.
123 Pol Pijoan; Pere Maragall, *Josep Pijoan. La vida errant d'un català universal*, per Ignasi Moreta.
125 Jaume C. Pons Alorda, *Tots els sepulcres*, per Jordi Florit Robusté.
128 Gemma Pellissa, *Glopades de riu*, per Enric Blanco Piñol.

- 131 NOTA SOBRE ELS AUTORS

- 133 NORMES DE PRESENTACIÓ D'ORIGINALS

S'intueix també la determinació de rescabalar la significació primera de cada mot, la més innocent: el poemari, en línies generals, renuncia a les al·lusions, als referents, al llegat de cada paraula, per retornar-les a l'estat primigeni i fer-les servir de forma precisa. És el que Lubar anomena el nominalisme de l'objecte referint-se a Brossa, i Barthes, el grau zero de l'escriptura, és clar. I per aquest mateix motiu, la intertextualitat, tot i ser molt densa, procura no fer-se evident, sinó que se situa en un estrat inferior, soterrada en les línies del poema. Marrugat desgrana amb precisió els antecedents poètics de Navarro a *Aspectes de la poesia catalana de la postmodernitat* (2013) i posa en valor la complexitat de la seva obra.

Així com es descriu l'infim amb detall, també es creen les imatges més belles per fer visible allò que hi és i ens condiciona, però que no es fa present a l'ull. Així, el pensament es descriu com una borja habitable (p.15), el son, com una bassa (p. 59) i la consciència, com un pou humit (p. 79); el temps és motiu també de moltes metàfores matèriques i espacials.

Remarco finalment, tot i que no he deixat de parlar-ne en cap moment, la poètica com un ingredient cabdal en *O: Llibre d'hores*; Navarro parla de poesia, de llengua i llenguatges, de forma implícita i explícita; aquest és el motiu de versos d'una gran bellesa —«els estams de la paraula, el cant de llum» (p. 103)— i el contingut central de molts poemes. Així el poeta reflexiona, entre molts d'altres aspectes, sobre la mirada esteta —«el maquinari de / l'ull fecund» (p.61); allò que no abasta a dir el poema, o allò que dissemina *per se*: «Com anomenar les superfícies del poema? Les / textures rugoses dels mots? La fosca resina que / secreta? El dir que s'extravia entre línies?» (p. 91); la necessitat de crear inherent a la vida; o el poder de la poesia i de la pintura per transformar en art tot allò que toca: «la mateixa llum que ja no és llum en dibuixar-la» (p. 83); o el solc que pot deixar un poema, un dibuix, o un mot o una pinzellada, en cadascun de nosaltres.

Mariona Masgrau Juanola
Universitat de Girona

Pol PIJOAN; Pere MARAGALL
Josep Pijoan. La vida errant d'un català universal
Barcelona: Galerada, 2014.

Pol Pijoan, nét del germà gran de Josep Pijoan, i Pere Maragall, nét de Joan Maragall i fill de Jordi Maragall (amics tots dos de Pijoan), han escrit a quatre mans la primera biografia completa i ambiciosa de l'il·lustre historiador de l'art, poeta i agitador cultural.

El gran mèrit dels autors rau a haver consultat un bon nombre d'epistolaris inèdits conservats en arxius públics i privats, que aporten una informació valuosíssima per documentar amb el màxim rigor períodes de la vida de Pijoan que ens eren força desconeguts. El llibre és, doncs, fruit d'una recerca de primera mà i no de la mera consulta de textos ja publicats. Així, l'obra aporta moltes novetats al coneixement de la vida de Pijoan, ja que els autors tenen molt més interès a omplir llacunes que a repetir el que ja era sabut. Entre les aportacions que ofereixen, podem destacar la detallada explicació sobre la recuperació de les pintures romàniques del Pirineu català, l'esclariment de les relacions (tempestuoses) amb Unamuno, l'exposició de la dedicació a la docència universitària en universitats diverses, la narració del procés de redacció de la *Summa artis*, el segon matrimoni de Pijoan... En aquests i en molts altres temes, els biògrafs fan aportacions noves i decisives gràcies a la immensa documentació consultada. Amb tot, aquest mètode fa que el lector no especialitzat (recordem que estem parlant no d'un article en una revista científica sinó d'un llibre amb títol i subtítol prou comercials) llegeixi una biografia que explica amb excessiva concisió el que altres obres havien detallat més àmpliament. Per exemple, el «primer Pijoan» (el de la primera dècada del segle XX) queda potser més ben perfilat a les introduccions d'Anna Maria Blasco a cadascun dels blocs en què va aplegar la correspondència amb Maragall (A. M. Blasco i Bardas, *Joan Maragall i Josep Pijoan. Edició i estudi de l'epistolari*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992) que a la biografia de Pol Pijoan i Pere Maragall. Un llibre que tingui la pretensió de constituir una biografia (recordem el subtítol de l'obra: «La vida errant d'un català universal») no es pot limitar a la presentació de dades procedents de documentació inèdita, sinó que també ha de ser una síntesi de la bibliografia existent. Els autors això també ho fan, i seria injust no reconèixer-ho, però hi ha moments, en la lectura del llibre, que sembla que el biografiat se'ns esvaeixi rere una juxtaposició de dades procedents de la documentació consultada que ens en parlen de forma excessivament externa. No hi ha dubte que els autors han volgut defugir el psicologisme excessiu propi de tants biògrafs, més interessats a interpretar que a exposar, però potser han caigut en l'extrem

contrari: un positivisme que acumula dades però que no les posa al servei d'un relat, al servei de la construcció d'un personatge.

Aquest interès a oferir una recerca nova i a minimitzar la síntesi d'obres alienes duu també els autors a una certa contenció a l'hora de remetre el lector a la bibliografia existent sobre els temes que ells es limiten a resumir o esmentar. Això queda sortosament compensat per la completa bibliografia sobre Pijoan que es recull al final del llibre. També cal agrair l'esforç editorial d'incloure un índex de noms, malgrat alguns errors que convindria esmenar (per exemple, a la p. 306 moltes referències a Rubió i Lluch i a Rubió i Balaguer estan trabucades).

També cal assenyalar la poca sistematització en les referències incloses a les notes a peu de pàgina: en alguns casos, s'omet la indicació de les pàgines a les quals es fa referència, com passa amb una remissió a les *Memòries* de Sagarra a la p. 87; a la nota 40 de la p. 38 es referencia un article a *La Veu de Catalunya* donant-ne exclusivament la data, mentre que a la pàgina següent, a la nota 43, es referencia un altre article de Pijoan al mateix mitjà donant-ne, a més de la data, l'any i el número de diari. Aquest tipus de problemes no són greus, òbviament, però una obra sempre guanya quan aquesta mena de detalls estan resoltos amb coherència de criteris.

És un autèntic encert la inclusió, entre els annexos del llibre, de les 70 pàgines acabades de la biografia que va començar a escriure Jordi Maragall, i que havien romàs en bona part inèdites (el primer capítol, «Les arrels», fou, però, inclòs amb alguns canvis a J. Maragall, *Record de Josep Pijoan*, Barcelona: Reial Acadèmia de Bones Lletres, Barcelona, 1997). El text de Jordi Maragall compensa la contenció dels autors del llibre, ja que no s'està d'interpretar a fons el personatge i malda per situar-lo en un ambient concret i en un determinat clima d'època. A més, Jordi Maragall ofereix una lectura del *Cançoner* d'un gran interès; en destacaria particularment el superb comentari que efectua del poema «Demana camí», que revela no solament un poeta notable sinó també un lector finíssim.

Seria bo que la publicació d'aquesta biografia donés lloc a una revaloració de la figura de Josep Pijoan, que mereix sens dubte una atenció més gran que la que ha tingut fins ara. Recordem que bona part de la seva obra periodística no s'ha aplegat mai en llibre, que l'antologia que en va fer Jordi Castellanos és introbable, i que una obra com *El cançoner* no s'ha tornat a publicar des de l'any 1963. També convindria saber si existeixen encara dos documents autobiogràfics inèdits: el primer, un «dietari» sobre els anys de la fundació de l'Institut d'Estudis Catalans que, segons la memòria de la sessió plenària de l'IEC del 3 de juliol de 1963, inclosa en el primer annex del llibre (p. 209-211), «possiblement es conserva entre els papers restats a la biblioteca»; el segon, «els papers autobiogràfics de Josep Pijoan que ell anà enviant al seu amic Jordi Rubió», segons va dir Enric Jardí (*Tres diguem-ne desarrelats. Pijoan. Ors. Gaziell*, Barcelona: Selecta, 1966, p. 23). Si es conserven aquests dos documents, valdria la pena que algun estudiós s'animes a exhumar-los.

Jaume C. PONS ALORDA
Tots els sepulcres
Barcelona: LaBreu («Alabatre» 62), 2015.

Jaume C. Pons Alorda (Caimari, 1984) és, actualment, el poeta més prolífic i dinàmic del sistema literari català. Reconegut en diversos àmbits culturals pel seu apassionat activisme, el seu curriculum ja acumula una bona tirallonga de títols, que s'escampa des del gènere novel·lesc (*Faula*, Leonard Muntaner, Palma 2012) fins al dietari filmic (*Apocalipsi uuuuuuuuaaaaaa*, Comanegra, 2015). Amb tot, el seu principal reconeixement és líric, tant amb obra pròpia com també aliena. En aquest darrer aspecte, la seva traducció de l'obra completa de Walt Whitman, *Fulles d'herba* (ed. de 1984, 2014), ha merescut el Premi Cavall Verd i el Premi Serra d'Or 2015. Ara bé, amb vora tretze títols, és dins el gènere poètic on l'autor s'ha fet una trajectòria d'anomenada i que podem revisar amb el seu darrer títol: *Tots els sepulcres* (2015).

Tots els sepulcres és una trilogia composta per obra ja editada i que, per raons de descatalogació i reedició, ara es reuneix en un únic volum, incloent-hi els paratextos originals a més d'una breu introducció de l'autor i d'un epíleg global d'Antònia Vicens. Així, doncs, aquesta nova edició està formada per *Els estris de la llum* (Documenta Balear, 2009), *Cilici* (ed. Moll, 2009) i *Carn vol dir desaparicions* (LaBreu Ed., 2010). En el pròleg el poeta reconeix haver-la concebuda des de l'inici com una triada segons tres estadis: el trànsit de la naixença (la llum) a la destrucció (la fosca) fins a la resurrecció (la carn). Al respecte, s'ha de destacar com els poemes liminars de cada part són significatius ponts de trànsit. Per tant, cadascuna de les respectives parts assumeix el tema corresponent a partir, alhora, d'un diàleg literari amb tres poetes de trajectòries literàries ben dissemblants: Andreu Vidal, Àngel Terron i Andreu Cloquell. D'aquests tres poetes, els quals varen participar en el panorama editorial mallorquí més renovador durant la dècada del setanta amb col·leccions com «La musa decapitada» o «Tafal», Alorda n'extrapola múltiples recursos metafòrics, idees i reescriptures com a homenatge reivindicatiu de les pràctiques més experimentals d'aquella «Revolta Poètica».

Els estris de la llum demostra ser el poemari més iniciàtic, amb una visió entre hermètica i al·lucinatòria de la poesia com a màxim acte cognoscitiu, producte d'una pulsio amorosa i de caire universalista. Així, els verbs blancs representen les eines producte d'un acte de creació equiparable a l'acte sexual, una experiència categòricament corporal no exempta dels detalls més íntims o grollers. De fet, el cos humà